

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ДОНЕЦЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ УПРАВЛІННЯ

ТРАНСФОРМАЦІЙНІ ПРОЦЕСИ
ЕКОНОМІКИ ТА УПРАВЛІННЯ

Монографія

За редакцією
доктора економічних наук, доцента
О.В. Балусової

Кривий Ріг
Видавець Роман Козлов
2017

УДК 005.591:330(477)

ББК 65.9(4 Укр)-183

Т 65

Автори:

д-р наук з держ. упр., проф. Марова С.Ф., Голтвенко О.В. (підрозділ 1.1); д-р наук з держ. упр., проф. Лобас В.М., канд. екон. наук, доц. Вовк С.М. (підрозділ 1.2); канд. екон. наук, доц. Чуприна О.О. (підрозділ 1.3); канд. істор. наук, доц. Никифоренко Н.О. (підрозділ 1.4); Келембет О.С. (підрозділ 1.5); канд. екон. наук, доц. Павлюк О.О. (підрозділ 2.1); Юхненко М.А. (підрозділ 2.2); д-р наук з держ. упр., проф. Токарева В.І., Адамов Д.В. (підрозділ 2.3); д-р екон. наук, доц. Балусова О.В., Іванов Г.С. (вступ, підрозділ 2.4); д-р наук з держ. упр., проф. Черниш О.І., Чернишов О.Ю. (підрозділ 2.5); Петренко О.В. (підрозділ 3.1); д-р екон. наук, проф. П'ятницька Г.Т., канд. екон. наук, доц. Жуковська В.М., Пенюк В.О. (підрозділ 3.2); канд. геогр. наук, доц. Белоусова Н.В. (підрозділ 3.3); канд. політ. наук Цибуляк А.Г. (підрозділ 3.4).

За загальною редакцією доктора економічних наук, доцента О.В. Балусової

Рецензенти:

доктор наук з державного управління, професор, зав. кафедрою державної служби та менеджменту освіти ДВНЗ «Університет менеджменту освіти» Національної академії педагогічних наук України *Н.Г. Діденко*;

доктор економічних наук, доцент, професор кафедри менеджменту виробничої сфери ДВНЗ «Національний гірничий університет» *О.В. Трифонова*;

доктор економічних наук, професор, зав. кафедрою управління земельними ресурсами Львівського національного аграрного університету *А.Я. Сохнич*.

Рекомендовано до друку вченою радою Донецького державного університету управління (протокол № 10 від 21.06.2017 р.).

Т 65 Трансформаційні процеси економіки та управління [моногр.] / за заг. ред. О.В. Балусової; Донецький державний університет управління. – Кривий Ріг: Вид. Р.А. Козлов, 2017. – 253 с.

Монографію присвячено дослідженню особливостей трансформаційних процесів в економіці та управлінні в умовах системних змін; акцентовано увагу на існуючих проблемах соціально-економічного розвитку як на рівні країни в цілому, так і в окремих галузях і сферах економіки; запропоновано сучасні теоретичні та практичні підходи до вдосконалення механізмів державного управління, галузевого менеджменту; визначено специфіку процесу інтеграції з Європейським Союзом з огляду на адаптаційні особливості та перспективи на прикладі окремих сфер національного господарства.

Видання рекомендовано широкому колу фахівців у галузі економіки, демографії, людського розвитку, менеджменту, державного управління, аспірантам та студентам.

УДК 005.591:330(477)

ББК 65.9(4 Укр)-183

ISBN 978-617-7104-85-7

© Колектив авторів, 2017

© Донецький державний університет управління, 2017

ЗМІСТ

ВСТУП	3
Розділ 1. СУЧАСНІ ПРОБЛЕМИ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ	
1.1. Модель кумулятивності механізму державного управління ефективністю функціонування соціо-еколого-економічних систем.....	8
1.2. Механізм державного управління захистом здоров'я працюючого населення за кластерним підходом.....	26
1.3. Соціально-економічні передумови міграційних процесів в Україні.....	44
1.4. Формування моделі соціального захисту ВПО в контексті реформи системи соціальних послуг в Україні.....	59
1.5. Інвестиційно-програмна концепція державної політики відновлення та реінтеграції деокупованих та постраждалих від конфлікту територій.....	75
Розділ 2. АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ ТЕОРІЇ ТА ПРАКТИКИ УПРАВЛІННЯ	
2.1. Сучасні парадигми міжнародного банківського регулювання.....	91
2.2. Розвиток інституційних засад бюджетного процесу відповідно до особливостей та умов децентралізації фінансового управління.....	109
2.3. Проблеми державного управління та ринкового механізму в системі розвитку малого бізнесу України.....	125
2.4. Сучасні тенденції розвитку морських портів України.....	142
2.5. Теоретичні засади функціонування системи управління економічним розвитком міст.....	161
Розділ 3. ЄВРОПЕЙСЬКА ІНТЕГРАЦІЯ: ПРОБЛЕМИ АДАПТАЦІЇ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ	
3.1. Державне управління розвитком виробничо-економічної системи України в умовах євроінтеграції.....	180
3.2. Кластерний підхід до розвитку кадрового потенціалу регіону: європейський досвід та українські перспективи.....	202
3.3. Інтеграційні процеси впровадження інклюзивного туризму в соціально-реабілітаційну систему України.....	219
3.4. Глобальні прояви екологізації міжнародних торговельних відносин.....	236

ВСТУП

Затяжний трансформаційний період економіки України, обтяжений військовими подіями на Сході, загострив проблему пошуку шляхів та ефективних механізмів забезпечення поступального розвитку держави. Безумовно, розбудова сильної та самодостатньої держави – складний та тривалий процес, який вимагає знання світового досвіду, врахування національних, економічних, соціальних та географічних особливостей розвитку як країни, так і її регіонів. Сьогодні як ніколи відчувається необхідність в подальших дослідженнях імперативів та стратегічних пріоритетів розвитку економіки та державного управління в умовах актуальних викликів європейської інтеграції.

Поряд із зовнішніми чинниками важливого значення набувають особливості та перебіг сучасних реформ в економіці й суспільстві, які вимагають виважених рішень з боку органів державного управління.

Все це обумовлює актуальність дослідження сучасних трансформаційних процесів у вітчизняній економіці та управлінні.

Перший розділ «Сучасні проблеми соціально-економічного розвитку» присвячено розв'язанню широкого кола проблем загальнонаціональної значущості. У підрозділі «Модель кумулятивності механізму державного управління ефективністю функціонування соціо-еколого-економічних систем» (автори Марова С.Ф., Голтвенко О.В.) досліджено гносеологію та еволюцію механізму державного управління, розглянуто його структурні компоненти, що дозволило запропонувати схему комплексного механізму формування та реалізації державної регіональної політики та побудувати модель кумулятивності механізму державного управління ефективністю функціонування соціо-еколого-економічних систем в рамках реалізації інноваційно-інфраструктурної функції держави.

У підрозділі «Механізм державного управління захистом здоров'я працюючого населення за кластерним підходом» (автори Лобас В.М., Вовк С.М.) здійснено аналіз проблем державного управління захистом економічно активного населення в умовах трансформаційних перетворень в Україні; запропоновано багаторівневий механізм державного управління захистом здоров'я працюючого населення на основі кластерного підходу.

Підрозділ «Соціально-економічні передумови міграційних процесів в Україні» (автор Чуприна О.О.) присвячено дослідженню особливостей формування міграційних потоків, демографічних чинників та їх впливу на обсяги та інтенсивність трудової міграції; розроблено комплекс заходів, спрямований на врегулювання трудових міграцій та розвиток національного ринку праці.

У підрозділі «Формування моделі соціального захисту ВПО в контексті реформи системи соціальних послуг в Україні» (автор Никифорова Н.О.) проаналізовано функціонування чинної системи соціального захисту населення та висвітлені основні її недоліки; здійснена оцінка заходів із соціальної підтримки внутрішньо переміщених осіб крізь призму ознак класичних моделей соціального захисту; обґрунтовано необхідність системної модернізації соціального захисту.

У підрозділі «Інвестиційно-програмна концепція державної політики відновлення та реінтеграції деокупованих та постраждалих від конфлікту територій» (автор Келембет О.С.) визначено шляхи реалізації державної політики відновлення та реінтеграції деокупованих та постраждалих від військового конфлікту на Сході територій; запропоновано впровадження інвестиційно-програмної концепції комплексного розвитку відновлювальних та реінтегрованих територій, розроблено алгоритм її реалізації.

Другий розділ монографії «Актуальні питання теорії та практики управління» присвячено проблемам розвитку галузей національної економіки у трансформаційний період. Результати досліджень в рамках цього розділу ґрунтуються на значній статистично-аналітичній базі та мають науково-аналітичний характер.

У підрозділі «Сучасні парадигми міжнародного банківського регулювання» (автор Павлюк О.О.) узагальнено та систематизовано підходи в регулюванні банківської діяльності.

У підрозділі «Розвиток інституційних засад бюджетного процесу відповідно до особливостей та умов децентралізації фінансового управління» (автор Юхненко М.А.) набули наукового осмислення тенденції розбудови інституційних засад бюджетного процесу; на основі аналізу ролі та місця державної казначейської служби України представлено новий підхід до значення казначейської служби у розбудові інституту державного управління в Україні.

У підрозділі «Проблеми державного управління та ринкового механізму в системі розвитку малого бізнесу України» (автори Токарева В.І., Адамов Д.В.) здійснено оцінку переваг, можливостей та факторів розвитку малого бізнесу; проведено компаративний аналіз завдань державних регуляторних інституцій у сфері підприємництва; виділено пріоритети сучасної політики із забезпечення соціально-економічного розвитку.

У підрозділі «Сучасні тенденції розвитку морських портів України» (автори Балуєва О.В., Іванов Г.С.) проаналізовано стан морських портів України як об'єктів державного управління. Широка аналітична база дозволила виявити проблеми, що стоять на перешкоді розвитку галузі та

виокремити фактори й механізми впливу на процеси стратегічного розвитку морських портів.

У підрозділі «Теоретичні засади функціонування системи управління економічним розвитком міст» (автори Черниш О.І., Чернишов О.Ю.) виокремлено завдання, які необхідно вирішити для сталого розвитку міста; досліджено тенденції розвитку сучасного міста, які дозволили сформулювати принципи та компоненти системи управління економічним розвитком міста.

Розділ «Європейська інтеграція: проблеми адаптації та перспективи розвитку» присвячено проблемам євроінтеграційних процесів України. У підрозділі «Державне управління розвитком виробничо-економічної системи України в умовах євроінтеграції» (автор Петренко О.В.) проаналізовано соціально-економічні показники розвитку держави як виробничо-економічної системи Європейського регіону, запропоновано методичку комплексного аналізу розвитку виробничо-економічних систем та заходи щодо ліквідації факторів дестабілізації цієї системи.

У підрозділі «Кластерний підхід до розвитку кадрового потенціалу регіону: європейський досвід та українські перспективи» (автори П'ятницька Г.Т., Жуковська В.М., Пенюк В.О.) досліджено еволюцію розвитку кластерів у Європі та механізми їх підтримки; обґрунтовано концепцію розвитку кадрового потенціалу регіону, яка базується на кластерному підході до підготовки кадрів.

У підрозділі «Інтеграційні процеси впровадження інклюзивного туризму в соціально-реабілітаційну систему України» (автор Белоусова Н.В.) досліджено гносеологію терміну «інклюзивний туризм»; здійснено перспективну оцінку розвитку вітчизняного соціального туризму; акцентовано увагу на проблемах соціальної реабілітації військовослужбовців із зони АТО та внутрішньо переміщених осіб; обґрунтовано необхідність впровадження механізму доступного середовища для інклюзивних туристів.

У підрозділі «Глобальні прояви екологізації міжнародних торговельних відносин» (автор Цибуляк А.Г.) досліджено тенденції екологічної трансформації торговельної співпраці; виокремлено та проаналізовано загальні та екологічно спрямовані показники міжнародної торгівлі, які дозволили розробити пропозиції та рекомендації щодо інструментів та механізмів пом'якшення екологічних загроз.

Видання рекомендовано широкому колу фахівців у галузі економіки, демографії, людського розвитку, менеджменту, державного управління, аспірантам та студентам.

2.5. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ФУНКЦІОНУВАННЯ СИСТЕМИ УПРАВЛІННЯ ЕКОНОМІЧНИМ РОЗВИТКОМ МІСТ

Сьогодні місто — складна система з певними політичними, економічними, соціальними й правовими законами та принципами функціонування. Він є центром і відправною точкою життя: розвитку науки, мистецтва, нових технологій, передових ідей, відповідної підготовки кадрів. Міські господарські комплекси, частиною яких є система управління економічним розвитком, знаходяться в стадії становлення. Вони функціонують на даний момент в умовах економічної нестабільності, відсутності науково обґрунтованої стратегії та чітких орієнтирів, невизначеності й протиріч у діючому законодавстві, що актуалізує тематику нашого дослідження і ставить питання необхідності формування дієздатної політики сталого розвитку міст. Вирішення проблеми побудови високоякісної системи управління економічним розвитком в містах також відповідає загально визнаним державним орієнтирам. Розвиток міського господарського комплексу та системи управління, підкорюється тенденціям, пріоритетам і чинникам, що визначають стан національної економіки в цілому.

Суттєві зміни устрою міст та диференціація їх структурно-функціонального змісту призвели до необхідності розробки нових підходів до розуміння місця мегаполісів в загальнонаціональних та регіональних процесах, формування принципово нових методів управління економічним розвитком. Стратегічні завдання розвитку України, спрямовані на модернізацію системи державного управління та реформування адміністративно-територіального устрою, передбачають пошук новітніх інноваційних моделей управління економічними, соціальними та політичними процесами, які відбуваються у сучасних великих містах, адже їх стабільний розвиток стає запорукою збалансованої та прогнозованої розбудови держави.

Процес стратегічного управління економічним розвитком малих міст наразі досліджується багатьма вченими. Вирішенню цих питань присвячені праці Артеменка А., Біленка Т., Варналія З., Зінь Е., Шакабаро В. та ін. Зазначені автори розглядають основи стратегічного планування й управління малими містами, особливості їх реалізації у вітчизняних умовах. Проблеми ефективності міського управління економічним розвитком в нашій країні наразі є найбільш актуальними, оскільки продовжується процес реформування місцевого самоврядування (В.Б. Дзюндзюк, В.І. Голованов, В.В. Кравченко, 159

Ю.П. Лебединський та ін.). Для розробки теми монографії особливо значними виявились ідеї та теоретичні розробки, які пов'язані з практикою стратегічного планування у муніципальному управлінні, місцевим та галузевим управлінням та особливостями функціонування інститутів місцевої влади в контексті економічного розвитку (М. Дністрянський, О. Карлова, Ю. Стадницький, Л. Шевчук та ін.).

Оскільки ринкова економіка, як тип господарювання, не викликає сумнівів, у частині стратегічного пріоритету розвитку України, актуальним завданням є розробка інструментарію регулювання сталого розвитку міських комплексів і системи управління їх економічним розвитком.

Українські міста за останні десятиліття перетворилися на міські комплекси, які відповідають економічним і соціальним напрямкам розвитку держави. Вони виконують найважливіші виробничі функції і головну економічну – створення передумов для розміщення й розвитку продуктивних сил України.

Теоретичні дослідження показали, що існує нерозривний зв'язок між вирішенням усієї сукупності проблем розвитку інфраструктури міста і станом регіональної економіки. У першу чергу це пов'язано з рівнем продуктивності праці й ефективністю роботи тих підприємств і організацій, які розміщуються на території і створюють сферу життєдіяльності людей. Початок нового ХХІ сторіччя характеризуються зміною міського економічного розвитку. Національна економічна політика вже не вважається єдиним інструментом розвитку економіки територіальних утворень. Вони створюють практично незалежну економічну систему, використовуючи свої трудові, соціальні, фінансові, організаційні й усі інші можливі ресурси для виробництва конкурентоздатних товарів і послуг. Таким чином, реалізується головна мета економічного розвитку – забезпечується благополуччя для кожного жителя території.

Реалізація економічних функцій здійснюється містом на підставі використання її господарських інтересів, природного й соціально-економічного потенціалу території. У зв'язку з цим, стратегічними пріоритетними напрямками є розвиток конкурентної економічної системи, стає міське господарство, соціальний розвиток (рис. 2.5.1.).

Для практичного вирішення питань сталого розвитку системи управління економічним розвитком міста необхідно розробити комплексні стратегічні програми, в котрих передбачені:

поглиблення спеціалізації в міському господарстві;

Розділ 2. **Актуальні питання теорії та практики управління**

посилення освітньої та комерційної співпраці;
стимулювання розвитку високих технологій (ІТ);
розвиток людського капіталу у приватному та державному секторі;
стимулювання інноваційного розвитку міст та регіону в цілому;
управління місцевими ресурсами відновлювальних джерел енергії;
підвищення якості життя населення тощо.

Рис. 2.5.1. *Завдання для активізації сталого розвитку міст*
Джерело: розроблено авторами

Реалізація стратегії економічного розвитку міста здійснюватиметься шляхом розробки відповідної концепції економічного розвитку території, прогнозних планів і конкретних економічних програм. До головних з них необхідно віднести неухильне зростання ролі міст у суспільстві, розширення функцій міських поселень, появу та становлення світових міст, центрів інноваційної діяльності, інформаційних і телекомунікаційних мереж виробничої кооперації, єдності ринку праці, наявності поновлювальних процесів трудових ресурсів, загальної економічної та соціальної інфраструктури.

Сучасне місто для своїх жителів дає багато переваг економічного,

соціального та суб'єктивного характеру, а саме:

наявність місць роботи та можливість зміни роботи;

зосередження закладів науки й культури;

забезпечення висококваліфікованої медичної допомоги;

можливість створювати кращі житлові й соціально-побутові умови життя тощо.

Поважаючи переваги міського життя, міське середовище для людей є штучним і відірваним від природного, в якому тисячоліттями проходило їхнє життя. Розробка просторових моделей функціонування економіки виявила цінову закономірність – якість і рівень економічного розвитку, науковий технічний і культурний потенціал змінюються в напрямі від центру до периферії. Постійне домінування центру над периферією забезпечується активною інноваційною діяльністю, інтенсивнішими контактами та інформаційними ресурсами. Міста й міські поселення пов'язані між собою єдиною системою розселення, інформаційною й транспортно-комунікативною інфраструктурою. Вони створюють регіональний і загальнодержавний каркас системи економічного розвитку, структурно і організаційно формують територію України [1].

Реформування економіки України в сьогоденні соціально-економічних умовах вимагає нового підходу до визначення перспективи розвитку територіальних форм організації продуктивних сил, зокрема, до розробки стратегії і тактики економічного розвитку міста. Перенесення центру тяжіння ухвалення управлінських рішень з питань сталого розвитку міських господарств, підвищення їх самостійності закладено в розробленому відповідно до положень Конституції України Проекті концепції державної регіональної політики. Головною метою державної регіональної політики є створення умов для динамічного, збалансованого соціально-економічного розвитку України та її регіонів, підвищення рівня життя населення, забезпечення додержання гарантованих державою соціальних стандартів для кожного її громадянина незалежно від місця проживання, а також поглиблення процесів ринкової трансформації на основі підвищення ефективності використання потенціалу регіонів, підвищення дійовості управлінських рішень, удосконалення роботи органів державної влади та органів місцевого самоврядування [10]. Механізм державного регулювання економічного розвитку повинен забезпечити:

удосконалення державного стратегічного регіонального планування, яке б дозволяло точніше та обґрунтованіше визначати

Розділ 2. **Актуальні питання теорії та практики управління**

основні довгострокові та поточні пріоритети регіонального розвитку на загальнодержавному, регіональному та місцевому рівнях, активізацію господарської діяльності міських господарств на основі впровадження нових виробничих відносин і поліпшення використання природно-ресурсного й економічного потенціалу;

поліпшення механізмів державної підтримки розвитку регіонів, концентрації державних ресурсів на вирішенні його пріоритетних проблем, що мають загальнодержавне значення;

здійснення системи заходів із розбудови інфраструктури регіонального розвитку;

стимулювання розвитку регіонів чи їх частин, у межах яких показники економічного розвитку та соціального забезпечення громадян за критеріями, визначеними законодавством, значно нижчі, ніж відповідні середні показники в державі (депресивні території), шляхом запровадження особливих механізмів бюджетної, податкової, цінової, грошово-кредитної, інноваційної та інвестиційної політики щодо таких територій;

створення умов для посилення спеціалізації міських господарств, прискореного розвитку прогресивних галузей господарства та залучення інвестиційних коштів, зокрема іноземного капіталу до міст, що мають для цього найбільш сприятливі умови;

ліквідація локальних екологічних криз в окремих містах і створення сприятливих умов для життєдіяльності всього населення України.

Кожне місто має свій особливий індивідуальний хід розвитку, проте у різноманітності частковостей і випадковостей можна визначити постійні закономірності, які впливають на шляхи розвитку поселень. Саме постійні тенденції й закономірності взаємодії елементів міста, незалежно від суспільно-економічної формації, згруповані в схему взаємозв'язку (рис. 2.5.2).

В основі системи, що розглядається, знаходяться два основні елементи: людина (суспільно-структурні елементи) і природа (екологічна підсистема). При їх взаємодії з'являється третій елемент, який безпосередньо впливає на подальший розвиток міста – матеріальна складова (матеріально-технічна підсистема). Взаємозв'язок суспільства, природи і міста пояснюється наявністю певних законів і закономірностей у складній соціально-економічній системі. Визначив в аналізі міста важливість людського чинника, а отже, пріоритетність гуманістичного підходу, перейдемо безпосередньо до природи взаємодії його складових.

ТРАНСФОРМАЦІЙНІ ПРОЦЕСИ ЕКОНОМІКИ ТА УПРАВЛІННЯ

Рис. 2.5.2. Взаємодія елементів і систем міста

Джерело: розроблено авторами

Чим складніше за визначенням система, тим складніший механізм її функціонування, принцип дії якого складається з певних взаємопов'язаних законів. Необхідно відзначити, що закономірності і механізми розвитку міських процесів не є абстрактною частиною теорії урбанізації [11].

Будучи центром економічного, духовного та політичного життя суспільства, місто потребує детальної уваги до себе. У процесі функціонування й розвитку місто підкоряється дії певних законів і їх сукупностей. Вплив закономірностей і джерел їх виникнення міста представлено на рис. 2.5.3.

Використовуючи матеріалістично-діалектичні методи гносеології, розглянемо соціологічні закони та їх вплив на місто.

Діалектичний метод дає можливість розгляду складної соціальної системи з її взаємовідносинами між структурними елементами міста в його статистичності і динаміці, виявляючи суперечності й закономірності розвитку. Існують приватні закони, що характеризують окремі сторони розвитку, та загальні, які виявляють суть певного

Розділ 2. Актуальні питання теорії та практики управління

об'єкту дослідження. Специфіка соціологічних (суспільних) законів полягає в тому, що вони визначають роль міста в суспільстві, у системі розселення, відображають основні тенденції розвитку міста як елемента суспільства, виявляють взаємодію між різними сферами суспільного життя та підструктурами міста. Соціологічні закони в загальній системі законів мають інтегруюче значення і є підґрунтям для інших наук, що займаються вивченням проблем функціонування міста.

Рис. 2.5.3. Вплив закономірностей і джерел виникнення міста
Джерело: розроблено авторами

Зокрема, вони є ґрунтовним моментом і для регіональної економіки, оскільки ефективно керувати розвитком продуктивних сил можливо за умови повного розуміння сутності системи, у якій вони мають місце [7]:

роль міст у суспільстві та зростання їх значення в процесі урбанізації;

обумовленість процесу урбанізації рівнем розвитку продуктивних сил;

відношення між системними елементами міста;

відповідність соціальної структури міста способу життя

населення та рівню розвитку економічних відносин.

У специфічних законах знаходять своє відображення істотні, відносно стійкі особливості функціонування та розвитку міст, які обумовлені способом виробництва і відрізняють міста різних суспільно-економічних формацій. До закономірностей віднесемо особливості розвитку капіталістичних, соціалістичних і сучасних міст. Для порівняння перелічених видів міст розглянемо такі сторони функціонування, як характер управління розвитком міст, наявність певної соціальної структури, співвідношення природи і продуктивних сил за умови їх пропорційного розвитку. Що стосується характеру управління розвитком міст, то в капіталістичних містах мав місце стихійний (природний) характер їх розвитку, у соціалістичних - була видимою присутність об'єктивних передумов. У капіталістичних містах була яскраво виражена класова структура, у соціалістичному місті вона поступово стиралася, а в нинішньому присутня частково. Тільки в сучасних містах присутня пріоритетність курсу на пропорційний і стійкий розвиток. Для управління розвитком, у сучасних містах існують спроби абсолютного контролю над розвитком та управлінням містом.

Розглянувши тимчасові закономірності, що впливають на функціонування міста, перейдемо до загальних і приватно-соціологічних. Підґрунтям цих закономірностей можна вважати ступінь впливу суспільства на місто і навпаки. Приватно-соціологічні закони є частиною законів цілісного соціального організму і можуть розкривати менш глибоку суть суспільства в місті, у порівнянні із загально-соціологічними. Основою приватно-соціологічних законів є закони структури, функціонування міста як цілісної системи і закони, що пояснюють внутрішні суперечності міста, внаслідок яких відбуваються якісні зміни. Іншими словами, основу складають істотні, повторні і необхідні системоутворюючі зв'язки між структурними елементами міста. Розглядаючи соціологічні закономірності з урахуванням типів зв'язків явищ, що відбуваються в місті, впливи внутрішніх і зовнішніх (вплив інших міст, регіонів, країн) чинників, а також з урахуванням реальної дійсності та можливих змін, їх можна класифікувати на статистичні й динамічні. Статистичні закономірності характеризують, у загальному вигляді, характер міської структури та взаємозв'язок її підструктур. Зокрема, вони впливають на спосіб життя населення, міграційні процеси, зростання потреб населення, а також відношення жителів міста до трудової діяльності, формуючи професійну структуру міста. Динамічні закони включають чинник

часу і відображають характер міських процесів і змін у функціонуванні та розвитку міста. Закони функціонування відображають суспільне життя міста на певному щаблі (суспільно-економічної формації), розкривають істотні, необхідні зв'язки та взаємини суспільства з підструктурами міської системи. Результатом цих зв'язків і взаємин є інтеграція всіх функцій міст у рамках єдиної системи розселення, взаємозв'язок містоутворювальної і містообслуговуючої сфери, характер архітектурно-планувальної структури, пропорційність розвитку всіх форм життя міста.

Місто, як соціально-економічна система, постійно змінюється, причинами чого є внутрішні суперечності. Форми змін міста можуть бути різними, проте під розвитком розуміється лише та форма змін, при якій існує відмова від старої форми функціонування підсистем міста і перехід на нову, таку, що супроводжується якісними змінами. Іншими словами, розвитком можна назвати процеси докорінної зміни природи міста в ході суспільного процесу. Зокрема, це зростання ролі міст, формування агломерації, мегаполісів, набування ними нових функцій, ускладнення структури тощо. Розвиток - це багатовекторний процес, пов'язаний з реорганізацією та переорієнтацією всієї соціально-економічної системи міста. Об'єднання трьох груп закономірностей функціонування міста носить дещо умовний характер, це:

- внутрішні закономірності функціонування міста як системи;
- закономірності, що відображають процеси в системі функціонування міст як частини регіону, країни;
- закономірності зміни ролі міста в суспільстві.

Сукупність цих груп дає часткове пояснення процесу урбанізації, який носить історично обмежений і перехідний характер. Урбанізація, за визначенням І. Салій - це історичний процес виникнення та збільшення кількості міст і концентрації в них людського й економічного потенціалу, що сприяє зростанню їх значення в розвитку суспільства [4]. Поняття урбанізації можна трактувати з різних сторін, постійно розширюючи його сенс. В основу урбанізації покладено закономірності розвитку продуктивних сил, обумовлені характером суспільного виробництва й соціальних відносин, що впливають на розвиток усіх сфер діяльності суспільства змінюючи його соціально-економічну структуру і, в решті решт, спосіб життя населення.

Міський спосіб життя, як елемент суспільно-економічної формації, на різних етапах суспільного прогресу має свої особливості. У суспільному прогресі підвищується роль міст з подальшим

розвитком продуктивних сил, концентрації виробництва і населення, які вимагають постійної зміни всіх сфер людського життя. Зміна сфер людського життя обумовлена, як згадувалося раніше, суперечностями в складній міській системі. Важливим джерелом суперечностей є взаємодія всіх розглянутих законів і закономірностей, об'єктами дії яких є взаємовідношення елементів матеріально-просторової підсистеми міста. Ці суперечності виникають у ході розвитку міста і вирішуються завдяки впливу на них людського чинника як керуючого елемента в соціально-економічній системі [9].

Паралельно з процесом урбанізації відбувається зростання впливу соціальних процесів на економіку міста, регіону, держави. Тим самим, соціологічні закони, впливаючи на функціонування міста як соціально-економічної системи (її матеріально-технічну сторону) сприяють виявленню економічних закономірностей. Під системою економічних законів розуміють взаємозв'язок і взаємозумовленість економічних законів і категорій, що виявляються в господарській практиці [2, с. 20]. Передумовами виникнення економічних законів і закономірностей в місті є розвиток виробничих відносин. Кожен економічний закон має свою функцію і, здійснюючи її, входить в ту чи іншу закономірність розвитку виробничих відносин. На кожній стадії суспільно-економічного розвитку свої особливості й системостворюючі структурні зв'язки стають елементами системи економічних законів. Їх центром виступає основний економічний закон, ядром якого є пряма орієнтація розвитку продуктивних сил на потреби членів суспільства, жителів міста, регіону, їх духовного й інтелектуального зростання. З урахуванням того, що дія решти законів (специфічних) забезпечує реалізацію вимог загального економічного закону, немає необхідності приділяти їм подальшу увагу.

Використовуючи теорію основного циклу управління системами, запропоновану Дж. Гигом звернемося принципів досліджень економічного розвитку міста (рис. 2.5.4.).

Очевидно, що при характеристиці механізму функціонування міста, підкреслюється взаємозв'язок соціальних і економічних чинників, виділяються міжрегіональні і внутрішні зв'язки, характерні для міста як відкритої соціально-економічної системи, тому необхідно в комплексі враховувати вплив соціологічних і економічних законів, що пояснюють основний системоутворюючий зв'язок – спосіб життя населення з рівнем загального розвитку міста, направлений на всебічне задоволення матеріальних, духовних, соціальних потреб і запитів населення.

Рис. 2.5.4. *Принципи досліджень економічного розвитку міста*
 Джерело: розроблено авторами

У сучасних умовах все більше вимог пред'являються до системи управління економічним розвитком міст, що включає в себе цілі, функції та процес управління. В рамках системи управління, як правило, протікає весь управлінський процес, в якому беруть участь всі органи виконавчої влади державні, регіональні, муніципальні та селищні.

На нашу думку, з метою відповідності функціонування територіальних утворень вимогам ринкової економіки система управління економічним розвитком міст повинна здійснювати свої повноваження таким чином, щоб усі процеси, які протікають в ній, здійснювалися вчасно, якісно і ефективно. При цьому необхідно приділяти особливу увагу керівникам усіх гілок влади і фахівцям по формуванню ефективної системи управління, з метою безперервного вдосконалення та розвитку як системи в цілому, так і її окремих складових.

У зв'язку з цим, слід особливо відзначити, що для забезпечення і ефективного економічного розвитку міста необхідна ефективна система управління. При цьому вивчення і вдосконалення системи управління як у рамках регіону, так і міста має сприяти якнайшвидшому досягненню поставлених цілей і завдань. У даному

контексті слід виділити проблему оцінки ефективності управління. Наприклад, український вчений А. Артеменко зазначає, що: «...в складно влаштованих державах з офіційно прийнятою системою територіальної децентралізації влади ... проблема отримання об'єктивних, параметричних і кількісно виражених оцінок діяльності кожного рівня управління окремо часто представляється взагалі нерозв'язною. Однак актуальність об'єктивної оцінки діяльності органів влади ... настільки велика, що пропозиції з цього приводу з'являються і публікуються постійно» [6].

У сучасних умовах існує кілька підходів, що містять спрощене рішення проблеми ефективного управління:

по-перше, робляться спроби замінити результати управління кількісними показниками економічного розвитку або економічної діяльності (обсяги виробництва, національного доходу, продуктивність праці і т.д.);

по-друге, витрати на управління ототожнюються з витратами на утримання управлінського апарату, що в принципі дозволяє визначити витрати на «виробництво» одного управлінського акта, закону, постанови, рішення тощо.

У той же час такі спрощення не дозволяють науково виділити частку управлінського ефекту в загальному ефекті діяльності керованого об'єкта. У зв'язку з цим ми пропонуємо формувати методи ефективного управління економічним розвитком міста в контексті «місто-система». Тобто для оцінки ефективності управлінського рішення необхідно визначити всі суттєві взаємозв'язки і встановити його вплив з урахуванням цих взаємозв'язків на поведінку всієї системи, а не тільки її частини.

Системний підхід до вивчення проблеми управління економічним розвитком міста дозволяє осмислити її як функціонування декількох складних систем, серед яких:

система керуюча – категорія, що визначає сутність суб'єкта управління;

система керована – суспільство в цілому і його компоненти як об'єкти управління;

система взаємодії – різні інститути, що реалізують зв'язки (прямі і зворотні, вертикальні і горизонтальні, підпорядковуючі і підтримуючі).

Таким чином, стосовно до адміністративно-територіального утворення суб'єктно-об'єктна залежність становить сутнісну характеристику системи управління економічним розвитком міста.

Розділ 2. **Актуальні питання теорії та практики управління**

Вона формує переважно зміст взаємодії, що виступає як діалектичне поєднання потреб, інтересів суспільства і можливостей регіону. Від суб'єкта виходить керуюча інформація, від об'єкта надходить інформація зворотного зв'язку.

Система управління економічним розвитком міста повинна створювати умови ефективного використання всіх існуючих в суспільстві ресурсів: інтелектуальних, фінансових, інформаційних, демографічних і т.д. Прийняття управлінських рішень має базуватися на все більш повному та послідовному застосуванні системного підходу. Це виражається в розгляді окремих господарських об'єктів будь-якого рівня управління як особливих систем, органічно пов'язаних і активно взаємодіючих з іншими системами в рамках народно господарського комплексу, у виявленні ролі кожної з них у загальному процесі функціонування економіки.

При системному підході економіка регіону та окремих міст розглядається як система, що складається з функціонально і структурно відокремлених підсистем, що утворюють ряд стійких ієрархічних рівнів управління для досягнення кінцевої мети. Наслідком ієрархічної організації міста є наявність вертикальних і горизонтальних зв'язків. Вертикальні зв'язки опосередковують взаємодію підсистем різних рівнів територіального утворення, горизонтальні – одного рівня. Необхідно розуміти, що управління економічним розвитком міста не може бути просто зведено до реалізації тільки його загальних функцій. Воно являє собою складну систему, що складається не тільки з територіально організованої структури, а й процесу, цілей, методів, які, як правило, повинні бути ефективно скоординовані.

При вирішенні проблем економічного розвитку міста важливо виходити з якісної оцінки внутрішньо місцевих зв'язків і відносин. Звідси випливає необхідність вивчення, опрацювання та обґрунтування напрямів і тенденцій економічного розвитку міст у взаємозв'язку з двома основними рівнями управління: на мікрорівні (рівень підприємств і організацій, міст і районів) і на мезорівні (рівень суб'єкта держави) [4, с. 26].

Реалізація такого завдання можлива тільки на базі всебічного використання принципових положень системного підходу. Як відомо, ідея такого підходу передбачає необхідність дослідження цілого комплексу складних за структурою об'єктів і процесів з метою виявлення сутнісних зв'язків і відносин, які мають місце як усередині аналізованої структури, так і її взаємозалежності від зовнішнього

середовища. Система при цьому розглядається як безліч взаємопов'язаних і взаємозалежних елементів, що становлять складне єдине ціле, що володіє інтегративними властивостями [2, с. 124].

Кожне місто являє собою складну економічну систему, в рамках якої формується, функціонує і отримує розвиток багатоаспектна сукупність зв'язків і залежностей між організаціями, підприємствами, установами, населенням, соціальними групами, органами управління. Саме від стану і розвитку цих зв'язків, відносин і взаємодії багато в чому залежить ступінь позитивності тих чи інших регіональних соціально-економічних процесів [8, с. 97].

В умовах сучасних соціально-економічних перетворень місто виступає як найважливіший об'єкт управління, оскільки саме ця ланка народногосподарського комплексу більшою мірою володіє всіма основними ознаками системи, в першу чергу, властивостями єдності, цілісності, взаємопов'язаності, взаємозумовленості всього того, що знаходиться в певному територіальному просторі. Системний підхід стосовно соціально-економічних комплексів, яким є місто, повинен розглядатися як методологічна база формування відповідних конкретних дій, спрямованих на позитивні взаємопов'язані перетворення. Системний підхід фактично став науковою базою управління, регулювання, реорганізації, реструктуризації, реформування, розвитку, вдосконалення економічних систем, пов'язаних з досягненням цільових орієнтирів. При цьому головним завданням системного підходу є формування необхідних умов системно організованого соціального та економічного середовища з урахуванням зовнішнього оточення для здійснення певних видів діяльності у конкретних сферах і реалізації розроблених цільових програм [5, с. 124].

Системний міський розвиток передбачає проведення обґрунтованих і чітко організованих перетворень, зокрема: досягнення структурної збалансованості; створення відсутніх ланок (частин, елементів), їх розчленування і перегрупування, ліквідація зайвих ланок; усунення деструктивності окремих елементів; стимулювання внутрішньо регіональних і міжрегіональних зв'язків; здійснення інтеграційних процесів; досягнення мультиплікативного ефекту; соціальна орієнтація перетворень. При дослідженні міських проблем та обґрунтуванні можливих шляхів розвитку міст слід враховувати ту важливу обставину, що українські міста, які представляють собою взаємозалежні ланки в народногосподарській системі, тим не менш, значно відрізняються одне від одного. Ці відмінності полягають у

географічному розташуванні, розмірах займаної території, природно-кліматичних умовах, економічному потенціалі, рівні розвитку галузей промисловості і сільського господарства, стан виробничої і соціальної інфраструктури, кількості підприємств та організацій, чисельності населення і його працездатної частини, структурі власності, податкового потенціалу, науково-практичній оснащеності, структурах законодавчої та виконавчої влади і багато іншого. У зв'язку з цим існує певна специфіка стану, функціонування та розвитку конкретних міст. Ці об'єктивно існуючі відмінності, а також деякі результати перетворень, які відбуваються в країні, зумовили швидке наростання міжрегіональних диспропорцій.

Порівняльний аналіз соціально-економічного розвитку міст свідчить про тенденції наростання їх диференціації. Це багато в чому пов'язано з неоднорідністю господарського простору України, а, отже, і з різними можливостями пристосування до ринкових умов [7, с.35]. Сьогодні у вирашному становищі перебувають в основному міста експортери продукції, що використовують стійкий зовнішній попит на нафту, газ, кольорові метали, алмази, а також великі торгово-посередницькі центри та центри банківського капіталу. Для багатьох інших регіонів перехід до ринкового господарювання пов'язаний з великими труднощами, що підтверджується повсякденною практикою нинішнього виживання, функціонування та адаптації міст у змінних умовах.

У результаті, до теперішнього часу в Україні сформувалися кілька груп міст та регіонів з якісно різним станом економіки та соціальної сфери. Одну групу складають добре розвинені регіони та міста з досить високим рівнем виробництва і життя людей. Іншу, більшу за кількістю, групу складають регіони та міста з середнім економічним потенціалом і рівнем добробуту населення. Разом з тим, значну частину складають так звані «проблемні» міста - з низьким рівнем економічного розвитку, серед яких виділяються депресивні і відсталі. При цьому до депресивних слід відносити регіони, що переживають глибоку економічну кризу, яка виражається в спаді виробництва, у тому числі в традиційних галузях його спеціалізації, або тривалий час знаходяться у фазі застою і потребують докорінної структурної перебудови, оновлення та диверсифікації виробництва. Для депресивного міста характерні значні внутрішні диспропорції господарства, високий рівень безробіття, наявність незавантажених потужностей, відсутність або слабкий стан галузей, здатних забезпечити майбутній прогрес.

Відсталі ж міста характеризуються істотно більш низькими значеннями розвитку економіки та соціальної сфери порівняно з усіма іншими містами регіону. У той же час, у складі цілком благополучних регіонів можуть бути депресивні або відсталі території (райони, міста), що стали з тих чи інших причин проблемними [5, с. 234].

Окремі міські адміністрації бачать вихід зі сформованого скрутного становища у зростанні виробничого потенціалу, нарощуванні обсягів промислового виробництва. Однак це процес не можна розглядати однозначно позитивно, особливо, якщо він здійснюється без урахування реального ринкового попиту на відповідну продукцію. «Розвиток продуктивних сил» вже призвів до порушень закономірностей територіального розвитку.

Відомо, що багато чого робилося і зараз робиться, навіть з самими добрими намірами, часто на шкоду територіальному розвитку. Саме тому настільки необхідно, не відкидаючи практики державної «підтримки», більш чітко проводити політику власне територіального розвитку і проводити її у відповідності до змісту цього розвитку і з наявними політичними, організаційними, матеріальними і фінансовими можливостями держави і регіонів, тому доцільно, щоб державна економічна політика не базувалася на встановленні загальних для всіх міст фінансово-економічних правил та здійсненні підтримки регіонів з політичних міркувань. Слід подолати домінуюче зараз розуміння місцевої політики як і інструменту згладжування відмінностей у рівнях розвитку міст за рахунок, головним чином, трансфертів з державного бюджету, оскільки крім природних підстав регіональної диференціації присутні ще фактори, пов'язані з результативністю роботи міських адміністрацій у галузі створення інституційних умов надання капіталу, підприємницької енергії та управління процесами відтворення ресурсів розвитку.

На нашу думку, підвищення конкурентоспроможності міста може бути досягнуто при реалізації наступних основних системних елементів: мобілізації міського потенціалу; здійсненні структурної перебудови; розширення інноваційності; зростання інвестиційної привабливості; створення умов для ділової активності; формування соціальної консолідації. Всі ці складові елементи повинні ґрунтуватися на відповідній правовій та інституційній базі і отримувати відображення в стратегії розвитку міста [1, с. 59].

Іншим актуальним завданням для управління соціально-економічним розвитком міста є створення сприятливого середовища для підвищення ділової активності різних суб'єктів економічної

Розділ 2. **Актуальні питання теорії та практики управління**

діяльності. Це вимагає формування рівних умов і правил поведінки для учасників ринкових відносин, усунення необґрунтованих привілеїв, пом'якшення та подолання монополістичних тенденцій і, в той же час, розширення стимулюючих заходів впливу на розвиток підприємницької активності і ділових ініціатив [11, с. 6].

Важливим компонентом системного економічного розвитку міста слід вважати інноваційну активність. Механізм підвищення ефективності інноваційної діяльності передбачає, перш за все, активізацію науково-дослідних робіт з найбільш пріоритетних напрямів науково-технічного прогресу і ефективну реалізацію накопиченого інноваційного потенціалу за допомогою швидкого впровадження наукових розробок у різні сфери економіки міста із залученням приватного та акціонерного капіталу.

Необхідно також розвивати інфраструктуру інноваційної діяльності, посилити державну підтримку перспективних проектів, вдосконалювати національні і регіональні програми інноваційного розвитку. Таким чином, інноваційна складова буде присутня в діяльності практично всіх підприємств і організацій, у всій системі міського господарства.

Розробка ефективного механізму підвищення інвестиційної активності в місті повинна передбачати заходи з регіональної підтримки інвестиційних проектів і формування їхнього ринку, розвитку системи венчурного інвестування в науково-технічній сфері, підтримки венчурного бізнесу з боку адміністрації, розвитку інвестиційної інфраструктури тощо [9, с. 9].

Ще одним важливим елементом системи управління економічним розвитком міста є наявність солідарної відповідальності регіональної та місцевої влади, населення та бізнесу, функціонуючого на конкретній території. Слід підкреслити, що бізнес, ділові кола міста повинні нести відповідальність за збереження соціальної стабільності на відповідній території, оскільки насамперед вони зацікавлені в сприятливих умовах підприємницького клімату.

З урахуванням викладеного можна сформулювати основні цілі управління економічним розвитком міста (рис. 2.5.5).

ТРАНСФОРМАЦІЙНІ ПРОЦЕСИ ЕКОНОМІКИ ТА УПРАВЛІННЯ

Рис. 2.5.5. Основні цілі управління економічним розвитком міста
Джерело: розроблено авторами

В даний час більшість фахівців солідарні в тому, що необхідно радикальна зміна методів управління міським економічним розвитком. Непрофесіоналізм, недостатньо високий рівень управлінської та організаційної культури державних службовців різко знижують їх відповідальність, ініціативу і заповзятливість, що негативно позначається на якості життя громадян. Тому серед різних галузей знань особливого значення набуває соціальний менеджмент – область управління, що формує майбутніх фахівців, здатних ефективно управляти на даній території з урахуванням її особливостей, користуватися методами сучасної науки і змінити становище на краще [11, с. 21].

Удосконалення управління містом необхідно здійснювати не епізодично, а на постійній основі. Це означає, що в структурах системи соціального управління повинні створюватися постійно діючі підрозділи (відділи вдосконалення соціально-економічного управління). Основними завданнями таких підрозділів повинні стати підготовка та реалізація заходів щодо вдосконалення існуючої системи управління, уточнення та доопрацювання концепції професійної підготовки кадрів, визначення вимог, які сучасна практика управління пред'являє до особистості управлінця.

Таким чином, в даний час є необхідні теоретичні та науково-практичні передумови для широкого розгортання робіт з удосконалення управління економічним розвитком міст і реалізації відповідних планів і програм, що вимагає не тільки зусиль керівництва міста, а й підтримки з боку державних органів.

Список використаних джерел:

1. Бабаєв В.М. Управління міським господарством: теоретичні та прикладні аспекти: монографія / В.М. Бабаєв. – Х.: Вид-во ХарПІ НАДУ «Магістр», 2004. – 204 с.
2. Блейкі Е.Д. Планування міського економічного розвитку: теорія і практика: пер. з англ. / Е.Д. Блейклі. – Львів: Літопис, 2002. – 416 с.
3. Варналій З.С. Державна регіональна політика України: особливості та стратегічні пріоритети: монографія / З. Варналій. – К.: НІСД, 2007. – 820 с
4. Державне регулювання розвитку соціальної інфраструктури населених пунктів України: навч. посіб. / В.М. Вакуленко, О.С. Ігнатенко, О.Ю. Лебединська та ін. – К.: Вид-во УАДУ, 2002. – 112 с.
5. Зінь Е.А. Регіональна економіка: підручник / Е.А. Зінь. – К.: Професіонал, 2007. – 528 с.
6. Нерета О. Стратегічне планування соціально-економічного розвитку малих міст / О. Нерета // Управління сучасним містом. – 2003. -№ 1 – 3. – С. 169–176.
7. Про генеральну схему планування території України [Електронний ресурс]: Закон України від 18.11.2012 – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/3059-14>.
8. Про затвердження Загальнодержавної програми розвитку малих міст: [Електронний ресурс]: Закон України від 4 березня 2004 року – Режим доступу: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/1580-15>.
9. Социально-экономическое развитие городов промышленного региона / В.Н. Амитан, В.В. Финагин, А.А. Лукьянченко и др. – Донецк: ИЭПИ НАН Украины, ООО «Юго-Восток, Лтд», 2002. – 254 с.
10. Про Концепцію державної регіональної політики: [Електронний ресурс]: / Указ Президента України № 341/2001 від 25.05.2001 р. Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/341/2001>.
11. Управління розвитком міста: навч. посіб. / за ред. В.М. Вакуленка, М.К. Орлатого. – К.: Вид-во УАДУ, 2006. – 389 с.
12. Щербина В.С. Органи державної влади та органи місцевого самоврядування як учасники відносин у сфері господарювання / В.С. Щербина // Вісник господарського судочинства. – 2008. – № 1. – С. 11.

Інформація про авторів:

Адамов Д.В. – аспірант, старший викладач кафедри фінансів, обліку та аудиту, Донецький державний університет управління.

Балуєва О.В. – доктор економічних наук, доцент, проректор з наукової роботи, Донецький державний університет управління.

Белоусова Н.В. – кандидат географічних наук, доцент, завідувач кафедри менеджменту туризму, Відкритий міжнародний університет розвитку людини «Україна», м. Київ.

Вовк С.М. – кандидат економічних наук, доцент, доцент кафедри організації вищої освіти, управління охороною здоров'я та гігієни, Донецький національний медичний університет.

Голтвенко О.В. – аспірант, Донецький державний університет управління.

Жуковська В.М. – кандидат економічних наук, доцент, докторант, Київський національний торговельно-економічний університет.

Іванов Г.С. – здобувач, Донецький державний університет управління.

Келембет О.С. – старший викладач кафедри фінансів, обліку та аудиту, Донецький державний університет управління.

Лобас В.М. – доктор наук з державного управління, професор, завідувач кафедри організації вищої освіти, управління охороною здоров'я та гігієни, Донецький національний медичний університет.

Марова С.Ф. – доктор наук з державного управління, професор, ректор, Донецький державний університет управління.

Никифоренко Н.О. – кандидат історичних наук, доцент, завідувач кафедри соціології управління, Донецький державний університет управління.

Павлюк О.О. – кандидат економічних наук, доцент, докторант кафедри міжнародних фінансів, Київський національний економічний університет ім. В. Гетьмана.

Пенюк В.О. – аспірант, Київський національний торговельно-економічний університет.

Петренко О.В. – старший викладач кафедри комп'ютерних наук та вищої математики, Донецький державний університет управління.

П'ятницька Г.Т. – доктор економічних наук, професор, Київський національний торговельно-економічний університет.

Токарева В.І. – доктор наук з державного управління, професор, проректор з навчально-наукової роботи, Донецький державний університет управління.

Цибуляк А.Г. – кандидат політичних наук, здобувач кафедри міжнародних фінансів, Інститут міжнародних відносин Київського національного університету імені Тараса Шевченка.

Черниш О.І. – доктор наук з державного управління, професор, завідувач кафедри виробничої та невиробничої сфери, Донецький державний університет управління.

Чернишов О.Ю. – старший викладач кафедри виробничої та невиробничої сфери, Донецький державний університет управління.

Чуприна О.О. – кандидат наук з державного управління, доцент, докторант кафедри управління персоналом та економіки підприємства, Донецький державний університет управління.

Юхненко М.А. – аспірант, старший викладач кафедри фінансів, обліку та аудиту, Донецький державний університет управління.

ТРАНСФОРМАЦІЙНІ ПРОЦЕСИ ЕКОНОМІКИ ТА УПРАВЛІННЯ

Наукове видання

Адамов Дмитро Валерійович
Балуєва Ольга Володимирівна
Белоусова Наталія Володимирівна
Вовк Світлана Михайлівна
Голтвенко Олександр Валерійович
Жуковська Валентина Миколаївна
Іванов Геннадій Сергійович
Келембет Олена Сергіївна
Лобас Віталій Михайлович
Марова Світлана Феліксівна
Никифоренко Наталя Олексіївна
П'ятницька Галина Тезіївна
Павлюк Олена Олександрівна
Пенюк Валерія Олександрівна
Петренко Олена Володимирівна
Токарева Валентина Іванівна
Цибуляк Анастасія Геннадіївна
Черниш Олена Іванівна
Чернишов Олександр Юрійович
Чуприна Олена Оскарівна
Юхненко Михайло Анатолійович

«ТРАНСФОРМАЦІЙНІ ПРОЦЕСИ ЕКОНОМІКИ ТА УПРАВЛІННЯ»

Колективна монографія

За загальною редакцією
доктора економічних наук, доцента
Балуєвої Ольги Володимирівни

Технічний редактор – Чубата А.В.

Підписано до друку 21.06.2017.
Формат 60×84/16. Гарнітура Times New Roman.
Папір офсетний.
Ум.-друк. арк. 14,8. Обл.-вид. арк. 12,0.
Тираж 100 прим.

Видавець Р. А. Козлов
вул. Рокоссовського, 5, 3, м. Кривий Ріг, 50027
(0564) 92-20-77
Свідоцтво суб'єкта видавничої діяльності ДК № 4514 від 01.04.2013

Друкарня С. Г. Щербенка
вул. Рокоссовського, 5, 3, м. Кривий Ріг, 50027
097-192-20-77
Свідоцтво суб'єкта видавничої діяльності ДК № 4561 від 13.06.2013

Донецький державний університет управління
вул. Карпінського, 58, м. Маріуполь, 87513,
тел. (0629) 38-82-99, факс: (0629) 38-97-74